

YOKTAN VAR EDEN BİR SİSTEMİN İDEOLOJİK YANSIMALARI

*Ersan BARKIN**

Yoktan varoluş, çürüyüşten diriliş. Bu karşıtlığı hangi kelimelerle kurarsanız kurun, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın gizemini ve efsanesini ortaya koyamazsınız. Osmanlı'da Türkmenlerin bir deyişi vardır,

*Şalvarı şaltağ Osmanlı,
Eğeri kaltağ Osmanlı,
Ekende yoğ, biçende yoğ,
Yiyende ortağ Osmanlı¹*

Başlığımızda "yok"la anlatmak istediğimiz işte bu. 19. yüzyılın sonlarında artık doruğa çıkan bir sefalet ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bu sefalet ve sefaletin getirdiği esarete bir başkaldırı: Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı. Varoluşun, dirilişin adı. İşte bu yüzden Türk devrimi ve **Kemalizm** varoluşun evladıdır. 1920'lerde "*parsellenmiş topraklar*"da doğan devrimin ideolojisi, 2000'lerde "*parsellenmiş topraklar*"a ışık tutuyor. Ateş çemberi bir coğrafyada, ekonomik işgale uğramış bir ulusun kurtuluşu aslında kuruluşunda saklı. Burada ki amacımız, yalnızca nostaljik bir söylem yaratmak değil, aksine somut gerçeklerden ilham alıp çözümlerin içine girdiği çerçevenin kendi kendini üreten bir ideolojiyi adıyla ortaya koymaktır.

İşe bu ideolojinin doğum yıllarını inceleyerek başlayalım:

Avrupa 1920'lerin başında **M. K. Atatürk** ile tanışınca ortaya konan sistemi **Kemalizm** diye tanımlamaktaydı. 1922'de L. George İngiliz Parlamentosunda yaptığı bir konuşmada Türklerden Kemalistler diye söz ediyordu². Şüphesiz ki burada kullanılan Kemalist terimi henüz bir ideolojiyi anlatmaktan çok, bir siyasi hareketi ve hareketi gerçekleştirenleri anlatmaktaydı. Aynı olguyu **A. Mango**, 1919'un aralık ayına vardırır ve **Kemalizm**'in, **M. K. Atatürk**'ün Türkmen kabilelerinin, yerleşik dini temellere karşıt inançlarıyla şekillenen Türk popüler kültürünün ortaya çıktığı, Orta Anadolu'nun yoksul bir kasabası olan Kırşehir'e varmasıyla doğduğunu anlatır³.

M. K. Atatürk manevi miras olarak hiçbir dogma, hiçbir ayet bırakmamıştır, ancak ortaya koyduklarının bir ideolojik çerçeve içinde anlamlandırılacağına farkındadır. Önder, 1937 yılında, 1939 CHP parti programını yazarken "*Yalnız birkaç yıl için değil, geleceği de kapsayan tasarımlarımızın ana hatları burada toplu bir halde yazılmıştır. Bunlar dan başka 1935 kurultayınca saptanan fikirler de bu programa ulanmıştır. Partinin güttüğü bu esaslar Kamalizmin prensipleridir⁴*" diyerek ortaya koyduklarının içine girdiği çerçevenin adını koymuştur: **Kemalizm**. Zaten **M. K. Atatürk**'ün yukarıdaki sözlerinde bahsettiği gibi 1935 kurultayında da Atatürkçülük, **Kemalizm** diye tanımlanmış ve Atatürk ilkeleri **Kemalizmin** temelini oluşturmuştur⁵. Buradaki ilgi çekici bir nokta da **M. K. Atatürk**'ün 24 Kasım 1934'te Atatürk soyadını almasına rağmen 1935'te, 1937'de sistemini **Atatürkçülük** olarak değil defalarca **Kemalizm** diye terimleştirmesidir. Kaldı ki; 1930'lu yıllar, 1928 kasımında Latin harflerinin kabulüyle başlayıp, bunu takip eden dönemlerde **M. K. Atatürk**'ün ana meşgalesi haline gelen Türk dil devriminin en ateşli yıllarıdır. Buna rağmen Önder, ortaya koyduğu sisteme **Kemalizm** demiştir. **Kemalizm** kelimesi, bu dönemde dil devriminin etkisiyle kısa bir süre **Kamâlizm** diye anılmıştır. Bu; dil devrimine rağmen Kemalist

* A.Ü. Hukuk Fakültesi III. Sınıf Öğrencisi

teriminin varlığını koruduğunun açık bir göstergesidir. Burada amacımız Atatürkçülük-**Kemalizm** farklılaşması yaratıp zihinleri karıştırmak değildir. Ancak 1950'leri, 1970'leri, 1980'lerde kardeşi kardeşe düşman yapanlar hep aynı maskeyi takıyorlardı: Atatürkçülük.

Kemalizmin anayasa hukuku bağlamında doğumuna ilişkin görüşler, Atatürk ilkelerinin tümüyle anayasa hükmü haline geldiği 1937 yılı üzerinde yoğunlaşmaktadır⁶. Ancak bizce bu görüş doğru olabileceği kadar eksiktir de. Zira **altıok Kemalizmin** sistemleştirilmesi çabalarının önemli bir eseridir. Ancak **altıok**, CHP'nin 10 Mayıs 1931 tarihinde toplanan ikinci büyük kongresinde ve birinci programında açık ve topluca yer almıştır. Dolayısıyla **altıokun** anayasaya girmesini **Kemalizmin** anayasal doğuşu olarak değerlendirmek, 1931 öncesi **Kemalizmi** yok saymak anlamına gelecektir. Oysa **Kemalizm altıok** etrafında betimlenmeden önce de tüm canlılığıyla uygulama sahasındadır. Bizce **Kemalist** devrimlerin en önemlilerinden biri olan ve ümmetten ulusa uzanan köprüyü oluşturan TBMM'nin açılışı, egemenliğin kayıtsız şartsız ulusa devri ve bunun anayasa maddesi şeklini alması **Kemalizmin** hukuki doğumudur. Öyle sanırız ki **Kemalizmin** incelemesinden önce, terimsel olarak **Kemalizmin** doğumu ve kökeni üzerinde düşünmek yersiz bir çaba olmamıştır.

Kemalizm evrensellik iddiasında değildir. Zira evrensellik iddiasında olmak aynı oranda emperyalizmi de beraberinde getirir. **M. K. Atatürk**'ün ve Türk halkının ortaya koydukları ideolojinin sınırları aşması için misyonerlik yaptıkları dahi görülmemiştir. **Kemalizm** bu coğrafyada her zaman başkalarının hayranlık duyduğu bir örnek durumundadır. Ama Kemalistler ideolojilerini ihraç etmeye bile kalkışmazlar⁷. Zira **Kemalizmin** belli sınırları vardır. Misak-i Milli olarak tanımlanan bu sınırların varlığı, evrensellik iddiasındaki ideolojilerle **Kemalizmi** ayıran en keskin çizgidir. Geçtiğimiz yüzyıla egemen olan ideolojilerin hemen hepsi bu sınırları koyamamışlardır. Zira bu ideolojilerden bir grubu, zaten ihraç için üretilmişler ve emperyalist politikaların aleti olmuşlardır. Anti-emperyalist olduğunu savlayan diğer bir grup ideolojinin sonu da emperyalist bir nitelik kazanmış olmaktır. Oysa **Kemalizm** anti-emperyalist bir kurtuluş hareketinin sonucu olarak doğmuş ve bu niteliğini bu güne kadar yitirmemiştir. Bu yolla **Kemalizm**, emperyalizmin her çeşidine, geldiği coğrafyaya bakmaksızın karşıdır. **Kemalizm** ABD emperyalizmine karşı çıkarken, Sovyet ya da Çin emperyalizmini görmezden gelmez.

Kemalizm Türk toplumu üzerinde sına-yanılmalarla dikilmiş bir kıyafettir. Bu bağlamda **Kemalizmin** doktrini yoktur. **Kemalizmin**, benzer koşullardaki ülkeler için sunduğu, kendi bedeninde şekillendirdiği kıyafet değil, kıyafetin modelidir. Bu yolla modelin koşullarına hitap ettiği ulus, model ışığında kıyafete kendi vücuduna göre şekil verecektir. Emperyalist ideolojiler, ideolojilerini sınırları dışına taşıırken, kendi sınır koşullarına yada amaçlarına göre şekil verdikleri sistemleri toptan ihraç ederler. Dolayısıyla bu anlayışın sonu ya bir sömürü düzeninin başlangıcı yada başarısız bir deneme olur.

Kemalizmin ulusçuluğu, lâik devlet ve toplum yapısı, barışçılığı Avrasya bölgesinin yaşadığı sorunların çözümlerini özünde barındırır. Bu yöntem Türkiye'nin koşullarını taşıyan bölgelerin kendi **Kemalizmlerini** yaratmasına yardım denebilir⁸.

Kemalist toplum mühendisliği, kavramının barındırdığı "toplum mühendisliği" teriminin totaliter sistemlerin kendi amaçladıkları tek tip bireyden oluşan toplumu yaratırken kullandığı toplum mühendisliği projesinden farklıdır. Liberalizm bir yana bırakılırsa; sosyalizm, nasyonal sosyalizm ve faşizm gibi totaliter sistemlerin kendi insan tipleri vardır. Bu sistemler, kendi amaçladıkları toplum tipi doğrultusunda yurttaşlarına şekil verirler ve bazıları da kendi tiplerine uymayan yurttaşlarını gaz odalarına mahkum ederler. Yani, söz konusu ettiğimiz yapıya mensup sistemlerde, teorisyen bir marangoz

gibi davranır ve tornanın başında, yönetilenlere aynı kalıba göre sekil verir. Bu yöntem, 1980 sonrası Türkiye'de Atatürkçü maskelerle ortaya konan depolitize gençlik, cemaat toplumu hedeflerinin de aracı olmuştur. Ancak söz konusu nitelik **Kemalizmin** özgün eleştirel akılcı ve bütünde parçalı toplum mühendisliği yönüne aykırıdır. **Zira Kemalizmde ideoloji insanı değil, insan ideolojiyi yaratır.** Çünkü, **Kemalizmin** amaçladığı bir toplum hedefi vardır, ancak bu toplum tek tip bireylerden değil, kendi kendilerini şekillendiren yetkin bireylerden oluşur. **Kemalizmde** yetkin bireylerin, özlenen toplum yapısını oluşturacağı düşünülür. Zaten **Kemalizmin**, kendi amaçladığı kalıp bireyleri ortaya koyduğu doktriner bir yani da yoktur. **Kemalizm** kendi yurttaşının çabaları ve Önderinin ortaya koyduğu uygulamalarla parça parça şekillenmiştir.

Kemalist bütünde parçalı toplum mühendisliğinin en özgün niteliği kendine özgü sınırlarının bulunmasıdır. Yukarıda kısmen açıklamaya çalıştığımız **Kemalist toplum mühendisliği**, sorunların çözümüne mühendis bakış açısıyla bakabilmektir⁹. **Kemalizm**, hem bir ulusal kurtuluş, ulusal bağımsızlık, hem de bir ulus oluşturma ideolojisidir¹⁰. Tanımımızda geçen “ulus oluşturma” yargısı yanlış anlaşılmalıdır. Zira daha önce de belirttiğimiz gibi Kemalist ulusçuluk kan bağına, kafatasına göre toplumu değerlendirmez. Ayrıca Kemalist eleştirel akılcılığa göre de; ideolojinin bir cemaat oluşturma hedefi yoktur. Ulus oluşturma ile murad ettiğimiz yurttaşlara ortak tarih, ortak vatan ve ortak gelecek hedefleriyle sekilenen; sorgulayan, eleştiren bir yön vermektir. Yoksa, sosyolojik olarak her ulus birden çok halktan oluşur. Türk ulusunun temelinde de farklı etnik yapıların kattığı harçlar söz konusudur. Türk Ulusçuluğu bu etnik grupları asimile etmek yerine, ulus bilinciyle birleştirmesini bilmiştir. Ancak bu yöntem kesinlikle Türk ulusunun yapay bir ulus olduğunun göstergesi değildir.

Kemalizm, Anadolu topraklarından doğmuştur ve bu topraklar için çözüm üreten bir ideolojidir. Dolayısıyla diğer ideolojilerden farklı olarak kuramının her koşulda ve her yerde geçerli olacağı yanılığısı içinde değildir¹¹. Aksi hal bir ideolojinin olsa emperyalist yanını ortaya koyar. **Kemalizmin** başlangıcında el koyuculuğa karşıtlık vardır, Bu ideoloji yayılcılığa karşıdır. Oysa evrensellik iddiasındaki ideolojilerin doğduğu ülkelerin, ideolojilerini bir yayılma aracı olarak kullandıkları ortadadır. Bu ülkeler, ideolojilerini, yabancı ülkelere zorla ya da dolaylı olarak ihraç etmekte, böylelikle o ülkeleri denetim altına alabilmekte, en azından o ideolojileri benimseyen grupların sayısı ve güçleri oranında ülkelerin iç siyasetlerini etkileyebilmektedirler. Bu yöntem ideolojilerin içte baskı, dışta yayılma aracı olarak kullanıldığının göstergesidir. Bu yolla ideolojiler bazen, tek yönde koşullandırma, gerektiğinde zorla inandırma, insanın ve toplumun özgürleşmesine engel bir siyasal ve kültürel yayılcılık aracı haline getirilmektedir¹².

Her devrimin koşulları kendi toplumunu yaratır. Bu toplumun bireyleri birbirinin aynı değildir ama yaşamak için çağa uyum sağlamak zorundadır ve bu beraberinde o toplumun içinde bulunduğu çağla anılması sonucunu doğurur. 20. Yüzyılın son yıllarındaki teknolojik gelişmelerin, beraberinde yüksek derecede yenilenme sürecini taşımasıyla, insanoğlu yeni bir çağın oluşmakta olduğunun ayırıcına vardı: Bilgi çağı. Ortaçağın feodal tarım toplumunu, sanayi çağının sanayi toplumunu ve sosyal sınıf kavramını ortaya çıkarması gibi bilgi çağı da bilgi toplumunu oluşturmaya başlamıştır¹³. Zaten **Kemalizm** fazlasıyla 21. yüzyılın konjonktürel koşullarına hitap eden, bugünün ulusal ve uluslararası sorunlarına çözüm önerileri getiren bir ideolojidir. Yalnız, **Kemalizmin** 21. yüzyıla damgasını vurması, bilgi çağını yakalamasına ve bu çağın toplumuna seslenmesine bağlıdır. Bilgi çağını yakalamış bir **Kemalizm**, dünyasal değerleriyle, sömürü düzeninden bunalmış az gelişmiş ülkeleri de bu çağın üyesi haline getirecektir. Sayısal para, sayısal kimlik ve

AYDINLANMA 1923

kontrollü sayısal piyasa ekonomisi, Türkiye ekonomisinin ve toplumsal yapısının çağı yakalamasını, hatta yeni çağa diğer uluslardan daha önde başlamasını sağlayacaktır.

Her devrimin biri soyut, diğeri somut iki anlamı vardır. **Kemalizmi** yüzyılın ideolojisi haline getirecek, söz konusu soyut yönüdür. Zira **M. K. Atatürk**, Türk toplumunun evrim yoluyla değil, devrimci atılımlarla ilerlemesini öngörmüştür. Buna göre Atatürk devrimi, **M. K. Atatürk**'ün sağlığında yapılanlarla sınırlı kalmamakta, sürekli bir devrimcilik niteliği kazanmaktadır¹⁴.

A. Toynbee'ye göre Atatürk eyleminin özyapısal niteliği, "eski"yle değil, "gelecek"le ilgilenmektedir. Zaten **Kemalizmin** 21. yüzyıla seslendiğini savlarken de Atatürk devriminin sürekli devrimci niteliği bize ilham vermektedir. Atatürk devrimi sürekli olarak yeniliklere açıktır ve kalıplaşmaz¹⁵. M.K. Atatürk'ün evlatlarının da dün ile bugün ve bugünle gelecek arasında köprü olması gerekmektedir. Geleceğin tasarlanması Kemalist planlamacılığın da özünü oluşturur.

Devrimcilik **Kemalizmi** dogma olmaktan kurtaran; onu yaşayan, çağın çağların, geleceğin yeni oluşumları, gelişmeleri, değişimleri karşısında sürekli kılan ilkedir. Çağdaşlaşmanın önündeki en büyük engel devrimleri dogmatik yapmak, ilkeleri yeni gelişmeler karşısında, yeni isterlere yanıt veremez hale dönüştürmektir. Yaşayan, yaşayacak olan devrimler, sürekliliği öngören devrimlerdir¹⁶. Her devrim değerleri alt-üst eder, geleneksel değer kavramlarına karşı, yerlerine yenilerini koymak üzere savaş açar¹⁷.

21. yüzyılın Türkiye'sinde var olan değerler **Kemalizmin** değerleri değildir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'ni sarmalayan farklı alanlardan onlarca sorunun vebali de **Kemalizmin** değildir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ne yazık ki, M.K. Atatürk'ten sonra O'nun düşünsel ufkunu yakalamış başka bir lideri olmamıştır. Kimi restorasyonlara takılıp, ulusu kendi kişisel kompleksleriyle bunalmış, kimi de ufuktan habersiz olmanın yarattığı dar görüşlülükle, cumhuriyeti sorunlar bataklığına sürüklemiştir. **Aydınlanma 1923** kendine Önderin; "*Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufku görmesi kaftı değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi, bilmesi lazımdır.*" görüşünü ilke edinmiştir. Zira **M. K. Atatürk**'ü referans alıp teori üretmeye çabalayanlar, ufkun ötesini gözeterek düşüncelerini şekillendirirler. 21. yüzyılın teknolojik, ekonomik ve sosyal gebeliğinin neler doğurabileceğinin farkında olup, **Kemalizmi** geleceğe seslenebilir hale getirmek, beraberinde önemli sorumluluklar da getirir. Zira "*ideolojinin devrimdeki ağırlığının artması ölçüsünde, o ideolojinin dogmatikleşmesi olasılığı da artar. çünkü söz konusu ideoloji, bir anlamda var olması istenen ama varolmayan koşulların ürünüdür.*"¹⁸ Bu sorunu ilerde kısmen ayrıntılandıracağımız **Kemalizmin** eleştirel akılcı yoluyla aşabiliriz. **Kemalizmin** ortaya koyduğu dogmatik değerler yoktur. **A.T.Kışlalı** bunu "*Kemalizm ideolojisi vardır ama doktrini yoktur.*" cümlesiyle açıklamıştır. **Kemalizmin** doktrinin olmaması, onun masabaşında yapılmış bir ideoloji olmadığına da kanıttır. **Kemalizm** uygulamalarla şekillenmiştir. **M. K. Atatürk**, hedeflediği ülküyü en kısa zamanda başarmak için düşün ve eylemi beraber yürüttüğünü anlatmaktadır²⁰. Bu bağlamda **Kemalizm**; ulusal savaştan, Atatürk devrimi atılımlarından, bununla ilgili eylem ve olaylardan doğmuştur. Kimi kez düşünce eylemi yaratmış, kimi kez de tarihsel ve siyasal olaylar da bir düşünceyi doğurmuştur. Bu yönüyle **Kemalizm** ülkü ve gerçeği içeren bir ideolojidir²¹. **Kemalizmin** tilsimi da buradadır: Deneme-yanılmalarla gerçeği ülküye yaklaştırma sanatı. Bu yönüyle kutsal kitabı olan ideolojiler, dogmatikleşmekte yada kitabın yazıldığı coğrafya ile, ideolojinin uygulandığı coğrafya arasındaki farklılıklar nedeniyle başarısızlığa uğramaktadır. Türk devriminin filizlendiği dönem, Birinci Dünya Savaşı sonrası düşünsel hareketliliğin yaşandığı ve halihazırda kurtarıcı ideolojilerin

AYDINLANMA 1923

yaratıldığı dönemdir. Ancak Atatürk devrimi önceden hazırlananı benimsemeyi değil; kendisi yaratmayı, yarattığına kendi özünü yerleştirmeyi yeğlemiştir.

Basın Yayın Genel Müdürlüğü 1930'lu yıllarda **Kemalizmi** ulusal ve uluslararası kitlelere tanıtmak amacıyla çeşitli eserler yayımlamıştır. Bunlardan 1937 yılında yayımlanan “**Resimlerle Türkiye**” adlı eserde **Kemalizm**;”*Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik inancıdır. Bu inancın dünyevi işleri kavrayışı Avrupalıdır Ama temeli Türk'tür. Kemalizm bir yandan Türk milletinin tarihinde bir yeniden doğusu, öte yandan da kültür tarihinin çağımız ve zamanımızın şartları açısından bir eleştirisidir. Kemalizm yeni doğmuş bir ülkenin taptaze bir inancı ve taze bir hayati görev olduğundan, Avrupa'nın hala çözüme kavuşmamış olan tartışmalı sanayi sorunlarına bakarak, kendine özgü bir tercih yapmış ve onu derhal gerçekleştirmeye geçmiştir.*” şeklinde anlatılmıştırⁱ.

Yine aynı genel müdürlüğün iki ayda bir Fransızca, kimi zaman da İngilizce olarak yayımladığı “**La Turquie Kemaliste**” adlı eserin 1937 ağustos sayısındaki başyazısında Kemalist misyonun Anadolu'yu yeniden kültür ve medeniyet kalesi yapmaktan ibaret olduğunu anlatırⁱⁱ.

Kemalist Türkiye'nin yurtdışında propagandasını yapma yolundaki ilk eser 1934-1935 yıllarında yayımlanan “**Dix ans de republique**” isimli eserdir. Bu derginin 1935 nisan sayısında ise, yabancıların **Kemalizmi** kavraması için ortaya kanan altı ilkedeki en özgünü sudur: **Kemalizm** doktrinlerden öğrenilmiş ama doktriner davranışa saplanıp kalmamıştırⁱⁱⁱ. Söz konusu bilgileri okuyucuya dönemin faaliyetleri ve yayımlanan organlar hakkında bir izlenim vermek için ortaya koyduk. Ancak dikkatten kaçmamıştır ki, **M. K. Atatürk**'ün yaşamında yayımlanan kimi Türkçe kimi de yabancı dillerdeki eserlerde, Türk devriminin ortaya koydukları ve **M. K. Atatürk**'ün düşünceleri “**Kemalizm**” olarak terimlenmiştir.

Başlangıçta devrimci bir hareket olarak ortaya çıkan **Kemalizm**, zaman içinde ortaya koyduklarıyla bir ideoloji oluşturma çabasına girmiştir²². Ancak dikkat edileceği üzere ideolojiyi şekillendiren bir şahıs ya da elit grup değil, uygulamalardır. Bu yönüyle **Kemalizmi** bir küçük burjuva rejimi ve devlet aygıtını kontrol eden asker-sivil bürokratlarla, kırsal alanda hakim olan toprak ağalarının ittifakının temsili olarak tanımlayanların²³ içinde buldukları yanılığ ortadadır. **Kemalizm** sırtını hiçbir sınıfsal yapıya dayamamış, uygulamalarını hiçbir sınıfa uydurmaya çalışmamıştır. Kemalist ideoloji, ulusal refahı, ulusal iradeyi arkasına alarak sağlar.

1930'lu yıllarda kendine devrimin ideolojisini yaratma misyonunu yükleyen birkaç düşünsel topluluk çıkmış, bu topluluklara parasal destek vermek ve ortaya koydukları parçalardan yararlanmak bir yana bırakılırsa, bu toplulukların hiçbirine, ideoloji yaratma konusunda itibar edilmemiştir. **Kemalizm** kendini bir halk yönetimi olarak tanımlamış, bu doğrultuda yoksul halk kitlelerine yönelerek onlarla bütünleşmenin²⁴ ve devrimi onlara mal etmenin yollarını aramıştır. Kurtuluş savaşı Türkiye'sinde var olmayan bir sınıf çatışması ve ayrıcalıklı toplum kesimleri yaratılmaması amaçlanmıştır²⁵.

Kemalizmin sınıfsız bir ideoloji olmadığına gösterge olarak, toprak ağalarının varlığını sunanlar, toprak ağalığının **Kemalizmin** yarattığı bir sınıf olmadığına ayırdına varmalıdırlar. Zira toprak ağalığı sorununun kaynağı Osmanlı İmparatorluğu'nda vergi

i, ii, iii Söz konusu ettiğimiz eserlerden yalnızca **La Turquie Kemaliste**, Milli Kütüphane'de mevcuttur. Diğer eserleri bulmayı başaramadık. Söz konusu ettiğimiz bölümler, yazımın içinde sıklıkla yollama yaptığımız Hirsch'in anılarından alınmıştır. Bkz. Hirsch, E., 1999, Anılarım, Tübitak Yayınları, s: 291,292 / İlgili duyan okuyucularımız için **La Turquie Kemaliste**'in Milli Kütüphane Yer No'su:1968 SB 5

AYDINLANMA 1923

toplamak için görevli kılınan mültezimlere, hatta bunun çok öncelerine giderⁱⁱⁱ. Bu sorun, **M. K. Atatürk**'ün hedeflediği, ancak yaşamının gerçekleştirmeye yetmediği "**toprak reformu**"nun uygulanamaması sonucu varlığını korumuştur. **M. K. Atatürk** adaletli olmayan bir toprak düzeninde özlenen çağdaşlaşmanın gerçekleşemeyeceğinin farkındadır ve 1936-1937 meclis açılış konuşmalarında bunu belirtmektedir. **M. K. Atatürk** 1 Kasım 1936'da "*Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutay'ın yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması behemehal lazımdır.*" diyordu. 1 Kasım 1937'de ise "*Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olan ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir sebep ve suretle, bölünemez bir mahiyet almasıdır. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliği, arazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lazımdır.*" demektedir²⁶.

Kemalizm temelinde eleştirel akıl vardır. Bu **Kemalizm**in kendi imamlık edeceği bir cemaat yaratmadığının göstergesidir. Önder, "*Ben manevi miras olarak, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım bilim ve akıldır.*" derken **Kemalizm**in bu niteliğini ortaya koymaktadır. **M. K. Atatürk**'ün bu sözleri bazı çevrelerce **M. K. Atatürk**'ün ideolojileri reddettiği şeklinde anlaşılmış ve anlatılmışsa da, bu sözlerle anlatılmak istenen düşünen bireylerin; sorgulanamayan fikirlerin değil, yanlışlanabilen ve geçerliliği yalnız bugün için bilinen kuralların izini takip etmeleri gerektiğidir. Zira; "*Değişmemek dinler için bir zarurettir. Bu itibarla dinlerin sadece bir vicdan isi olarak kalması, yüzyılımızın medeniyet esaslarından, eski medeniyetle, yeni medeniyet arasındaki en önemli farklardan birisidir. Esaslarını dinler alan kurallar, uygulanmakta oldukları toplulukları, konakladıkları ilkel devirlere bağlarlar ve gelişmeye engel belli başlı engeller arasında bulunurlar*"²⁷. Öyle ki, temelini dinden alan kurallar ortaçağa, eleştirilemeyen ideolojilerden alan kurallar da o ideolojilerin kutsal kitaplarına hapsolurlar. Eleştirilmemek yalnız dinlere özgü değildir. Örneğin evrensellik iddiasındaki ideolojilerde benzer yanlışlara düşmüşlerdir. **K. Ögüt**'e göre, Fransız devrimi sonrası pozitivism topluma yeni bir din olarak sunulmuştur, aynı şekilde Rus devrimi sonrası SSCB'de Einstein'ın görelilik kuramı ve Darwin'in evrim teorisi, materyalizme aykırı bulunduğu için yasaklanmıştır²⁸.

İşler bütünlük, işler parçalardan oluşur. İşler parçaların oluşması için de yapının bağımsız çalışabilme yeteneğine sahip olması zorunludur. **Kemalizm**in toplum anlayışı da buna benzerdir. **Kemalizm**in işler toplumunu oluşturacak yetkin bireylerin gelişimi de eleştirel akıl yoluyla mümkün olacaktır. **Kemalizm**in otoriterliği bile bu anlamda eleştirel aklı temel alır. Zira Kemalist tek parti, klasik tek parti sistemlerine benzememiş, faydacı bir niteliğe bürünmüştür. **M. Kapani** tek parti sistemlerini, aralarındaki ideolojik yoğunluk,

ⁱⁱⁱ Söz konusu ettiğimiz sorun ve bu sorunun doğurduğu sorun 14. yüzyıldan beri padişah buyruklarının taşrada uygulanabilmesi için zorunlu unsurlar durumundaydılar. 1595-1610 yılları arasındaki karışıklık ve ayaklanmalar sırasında Osmanlı'nın vergi ve toprak sistemi değişime uğrayınca, **ayanlar** devlet topraklarını kiralayarak tımar sahiplerinin yerlerini almışlar, devlet ve hatta kendileri adına vergi toplama hakkı elde etmişlerdir. 18. yüzyılda bunların toprak kiralama hakları ömür boyu geçerli kılınmış, ölen **ayanın** çocuklarının da öncelikli olarak bu haktan yararlanmaları sağlanmıştır. Daha sonra bitmeyen savaşlar yüzünden, bunların giderleri kendileri tarafından karşılanmak üzere asker toplayıp ordu kurmaları bile teşvik edilmiştir. Kısacası **ayanlar**, bu hak ve ayrıcalıklarıyla, güçlü ekonomik durumlarıyla, Merkezden ve ulemeden gördükleri destek sayesinde birkaç kuşak egemenliklerini sürdürebilecek "yerel hanedanlar" kurdular, "**taşra feodal beyleri**" haline gelerek, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun "**en güçlü sınıfı**"nı ve Anadolu ve Balkanlar'ın "**yeni feodal taşra aristokrasisi**"ni oluşturdu. (Çapanoğulları, Karaoğulları, vb...) Yerel yönetimler, kendilerini yerel halkın temsilcisi gibi göstermeyi bilen bu tabakanın eline geçmişti. Bu yolla yalnız köylüler topraklarından kopmakla kalmamakta, büyük toprak ve mülk sahiplerinden oluşan ve Batı Avrupa feodalitesine çok noktada benzeyen bir Osmanlı feodalitesi doğmuş ve imparatorluğun bütününe sarsmıştır Tanör, B, a.g.e. s:23-24-25.

yönetim biçimi ve iç yapı yönünden iki gruba ayırır. Birinci grup, *totaliter tek parti* sistemleri, kapsayıcı bir ideolojiye, evreni bütünüyle açıklama iddiasında olan sistemli bir dünya görüşüne dayanır. Kemalist tek partinin de içine girdiği ikinci grup, *otoriter-pragmatik tek parti* sistemleridir ve kapsayıcı bir ideolojiye dayanmazlar. Bunlar daha çok milli bütünleşmeyi sağlama, ekonomik kalkınmayı ve siyasi modernleşmeyi gerçekleştirme gibi hedeflere yönelmiştir. Bu sistemin en özgün örneği olarak CHP'nin tek parti sistemini ve onun örnek olduğu üçüncü dünya ülkelerinin bir kısmında yürürlükte olan sistemi verebiliriz²⁹. Kemalist tek parti sisteminin söz konusu pragmatik yönü 1925-1930'te kapatılan partilerle başarısız olan çok partili hayat denemelerinde kendini gösterir. Nazi Almanyası'ndan kaçıp Türkiye'de görev yapan bilim adamlarından olan **E.Hirsch**, Kemalist tek parti sisteminin, işleyiş tarzıyla hiçbir şekilde peşinde maiyeti olan Führer devletine benzemediğini, bu sistemin devletin üst kademelerinden emir verilmeyen, yön verilen bir tür parlamenter demokrasi niteliğinde olduğunu belirtir. Zira bu sistemde son mercii, parlamentodur ve yasama erki de sadece parlamentodadır³⁰.

Montesquieu, değer yargısı farklılıklarının temelinde genel ruh, iklim, dil ve din farklılıklarının varlığından söz eder³¹. Tıpkı buradaki gibi ideolojilerin şekillenmesinde de değer yargısı farklılıkları, dolayısıyla coğrafya, iklim, din farklılıkları, vb... önemlidir. Bu anlamda değerlendirmek gerekirse; bir ideoloji, çoğu kez ürünü olduğu coğrafyada başarılı bir uygulama bulur. Oysa, 20. yüzyıl içinde şekillenen ve evrensel olduklarını iddia eden ideolojilerin doğum yeri Avrupa'dır. Bunlardan Marksizm, daha çok doğu uluslarında uygulanmış ancak, bu uygulamalarda zaten Marksizm nitelik değiştirmiştir. Örneğin **K. Marks**'in ortaya koyduklarının Rusya'daki uygulamasının adı artık Leninizm'dir. Zira **K. Marks** kaynaklı ideolojinin uygulandığı coğrafyada, artık doktrinin imamı **V.İ. Lenin**'dir.

Kemalizm, Avrupa doğumlu ideolojiler karşısında üçüncü bir yoldur. **Kemalizm** tıpkı **Liberalizm** ve **Sosyalizm** gibi bir devrim ideolojisi olarak doğmuştur ama onlardan farklı olarak geri kalmış ülkelerdeki devrim koşullarını yansıtmaktadır³². **Kemalizm** ekonomik kalkınmayı, toplumsal kalkınmayı, siyasal dönüşümü ve değişimi birbirinden farklı parçalar olarak düşünmeyen üçüncü bir ideolojidir³³. Aslında Türkiye'de Atatürkçü geçinen gruplar bu noktada ayrılmaktadırlar. Avrupa Birliği, Türkiye'deki Kemalist yapılanmayı incelediği çalışmasında da Türkiye'deki Kemalist grupları sınıflandırırken, bu yöntemden yararlanmış ve **Kemalizmi**, diğer ideolojilerden farklı algılayan tek grup olarak *Aydınlanma 1923*'ü göstermiştir³⁵. Türkiye'deki Atatürkçülerin kimi aynı zamanda sosyal demokrat, kimi sosyalisttir ve kimi **Kemalizmi** aşama, bir sıçrama tahtası olarak değerlendirmektedir. Bizce **Kemalizm**, Anadolu gibi farklı kültürel ve sosyal nitelikler taşıyan bir coğrafyadan çıktığı için özgün ve bağımsız bir ideolojidir. **M. K. Atatürk**'e ortaya koyduğu medeniyeti ve devlet biçimini hangi kategoriye sokmak gerektiği sorulduğunda, Önder bu soruya "*Biz bize benzeriz.*" yanıtını veriyordu. Bu söz zamanla bir slogan haline geldi ve ulus tarafından benimsendi. Hatta cumhuriyetin 10.yilini kutlama törenlerinde çoğu öğrenci olan kızılı-erkekli onlarca insandan oluşan kitlenin ellerindeki bez afişlerin üzerindeki yazı ilgi çekiciydi: "*Biz bize benzeriz.*"³⁵ Çağımızın önemli bilim adamlarından **M. Duverger**'e göre; **Kemalizm** İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası bir boyut kazanmıştır, Moskova ve Pekin'in güdümüne girmeyen üçüncü dünya ülkelerine örneklik yapmaya başlamıştır. **Komünizm** bu ülkelerde çok rahat devreye girer ama getirdiği öneriler sistemin gelişmesi için çözüm üretmezler. Bu yüzden **Kemalizm**, özgün nitelikleriyle, gelişmekte olan ülkeler için **Komünizm**'in ötesinde yeni bir seçenektir³⁶. **Kemalizm**'in özünde Anadolu esintisi vardır. **Kemalizm**'in bu toprakların ideolojisidir. Türk ulusunun tarihi, toplumsal yapısı, kültür, iç ve dış gelişmeler **Kemalizm**'in hem özünü, hem de temelini oluşturmaktadır³⁷. **M. K. Atatürk**'ün çizdiği yolun özgünlüğünü, kendi söylevlerinden dinleyelim "*Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk*

AYDINLANMA 1923

ulusu ve bir de uluslar tarihinin bin bir acıklı ve üzüntülü yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır³⁸.” “Biz ülke ve ulusumuzu varlığını ve bağımsızlığını kurtarmak için karar verdiğimiz zaman kendi görüşlerimize uyuyor ve kendi gücümüze dayanıyorduk. Hiç kimseden ders almadık. Hiç kimsenin aldatıcı sözlerine kanarak ise girişmedik³⁹.”

Yazımız boyunca; **Kemalizmin** doğuşunu, eleştirel akılcı yöntemini, ulusal sınırları uygulama alanı yapan penceresini, yetkin ulus oluşturma ereğine araç ettiği toplum mühendisliği projesini ve **Kemalizmin** bu yüzyıla sunduğu özgün değerleri kısa anlatımlarla açıklamaya çalıştık. Bu çerçevenin içinde tartıştığımız düşünceler M. Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu eylem ve ilkeleri izleyen, 1990 li yıllardan sonra gençlik içinde başlayan kaynağa dönüşü simgeleyen Aydınlanma 1923 akımının tartışmalarını içerir. Bu çerçevede ortada Atatürk maskesiyle dolaşanlardan çok **M. K. Atatürk** düşüncesi ve zihinlerindeki Kemalist birikimle üreten ve ufkun ötesini tasarımılayanlar mirasın gerçek sahipleridir.

KAYNAKLAR

- 1 Tanör, B., 1999, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, s:27
- 2 Aydemir, Ş. S., 1999, Tek Adam, Remzi Kitabevi, 564s.
- 3 Mango, A., 1999, Atatürk, Sabah Kitapları, s: 257
- 4 Perinçek, D., 1999, Kemalist Devrim 3. Altıok Kaynak Yay. s 109-129.
- 5 Kili, S., 1981. , Atatürk Devrimi , T.İş Bankası Yayınları , s:218
- 6 Hirsch, E., 1999.Anılarım, Tübitak Yayınları, s:302.
- 7 Lewis, B. , 29 Eylül 2001 Cuma, Cumhuriyet Gazetesi, s:7
- 8 Öğüt, K., 1998. 21.yy'da Kemalizm, Aydınlanma 1923 S. 20 s.11
- 9 Öğüt, K., 1998. a.g.e. s.10
- 10 Kili, S. 1981. a.g.e. s. 219
- 11 Öğüt, K., 1999. Kemalist ideoloji. *Aydınlanma 1923* S.28, s.24
- 12 Kili, S., 1981. a.g.e. s. 213
- 13 Savaş, Ö., 2001. 21. yy'da Bilgi teknolojileri ve Türkiye. *Aydınlanma 1923*, S.41, s12.
- 14 Ecevit B., 1968, Atatürk ve Devrimcilik , Tekin Yayınevi , s:18
- 15 Kışlalı, A. T., 2000, Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği, İmge Yayınevi, s.25
- 16 Kili, S., 1981. a.g.e. s. 275.
- 17 Hirsch, E., 1999. a.g.e. s. 298
- 18 Kışlalı, A.T, 2000. a.g.e. s:61
- 19 Bishoff, N.V a.k. Aydemir, Ş. S., 1999 a.g.e. s:450
- 20 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri , 1997, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, cilt:1, s:401
- 21 Kili, S, a.g.e. s:218
- 22 Hirsch, E., 1999. a.g.e. s:300
- 23 Türkeş, M, 1999, Kadro Hareketi, İmge Yayınevi, s:23-24
- 24 Çeçen, A, 1998, Kemalizm, Çağdaş Yayınları, s:127
- 25 Kışlalı, A.T, 2000. a.g.e. s:69
- 26 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, a.g.y. s:404-410
- 27 Esat, M.E, 1926 Medeni Kanunu Önsözü
- 28 Öğüt, K. , 1999, Kemalist İdeoloji, *Aydınlanma 1923* sayı:28 s:28
- 29 Kapani, M., 1998, Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, s:138
- 30 Hirsch, E., 1999. a.g.e. s:301
- 31 Gürkan, Ü., 1989, Hukuk sosyolojisine Giriş,AÜHF Yayınları no:489 s:108
- 32 Kışlalı, A.T., 2000. a.g.e. s:59
- 33 Kışlalı, A.T. , 1998, Kemalizm Üçüncü Bir İdeolojidir,*Aydınlanma 1923* sayı:21 s:4
- 34 Kuvvayi Milliye Dergisi,2000, AB'nin Kemalizm Raporu mu?AB'nin Kalpaksız Kuvvacılarla İlgili Sivil Toplum Kuruluşlarının Uyarılması Raporu mu? , sayı:23 s:31 , sayı:24 s:11
- 35 Hirsch, E., 1999. a.g.e. s:291
- 36 Çeçen, A., 1998. a.g.e. s:17
- 37 Kili, S., 1981.a.g.e. s:215
- 38 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, a.g.y. cilt:2 s:405.
- 39 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, a.g.y. cilt:1 s:101